

ZNAČAJ MJENICE U MEĐUNARODNOM POSLOVANJU

THE SIGNIFICANCE OF BILL OF EXCHANGE IN INTERNATIONAL BUSINESS

Kenan Ademović*

SAŽETAK

Instrumenti plaćanja koja se koriste u obavljanju međunarodnog platnog prometa su : čekovi, mjenice, bankovna doznaka, dokumentarna naplata (inkaso poslovi), međunarodni dokumentarni akreditiv, trgovačko kreditno pismo i bankarske garancije. Samo obavljanje međunarodnog platnog prometa jedna je od profitabilnijih usluga banaka. Pod tim pojmom podrazumijevaju se plaćanja naplate, i prijenosi na osnovi tekućih i kapitalnih poslova u stranim sredstvima plaćanja i u kunama između rezidenata i nerezidenata putem posredstva instrumenata međunarodnog platnog prometa. Međunarodni platni promet regulisan je Single Euro Payments Area(SEPA), odnosno europskom intervencijom. SEPA predstavlja jedinstveno područje plaćanja u eurima te se sve države Europske unije(EU) pridržavaju pravila SEPA. Mjenica datira još iz antičkog doba kada je predstavljala vrlo savremen način poslovanja koji je uveliko olakšavao trgovinu u svim zemljama tadašnjeg svijeta. Ako gledamo historijski bliže mjenicu srećemo u Italiji i to samo u višim staleškim krugovima, iz razloga jer su se sa njom mogli koristiti samo bogati trgovci i bankari. Čak i tada mjenica je imala funkciju, plaćanja, obezbjeđenja i kreditiranja.

Kako se razvijao kapitalistički načina proizvodnje i savremenog bankarstva, upotreba mjenice postaje masovnija, iz kojih razloga se pojavljuje potreba donošenja međunarodnih pravila o mjenici. Tako je između ostalog donesena i Ženevska konvencija o jednoobraznom mjeničnom zakonodavstvu koje datira još od 1930.g. na kojoj se zasnivaju i svi drugi savremeni

Zakoni o mjenici. Ženevska Konvencija obavezuje sve države potpisnice da je uvedu na svojoj teritoriji. Konvencija simbolizira i predstavlja edinstveni zakon o mjenici te daje ovlaštenja državama ugovornicama da mogu vršiti određena odstupanja u svom zakonodavstvu ali samo od određenih utvrđenih jedinstvenih pravila.

Ključne riječi: *međunarodno poslovanje, mjenica, indosirana mjenica, primjena mjenica, transat.*

Keywords: *international business, bills of exchange, issued bills of exchange, application of bills of exchange, tranche.*

ABSTRACT

The instruments of payment is used in international payment transactions are: checks, bills of exchange, bank transfer, documentary billing (inkaso jobs), international documentary credit, trade credit card and bank guarantee. Only performing international payment transactions is one of the most profitable banking services. Under this term are payments of payments, transfers based on current and capital transactions in foreign currency and in kuna between resident and non-resident through the intermediation of instruments of international payment transactions. International payment transactions are regulated by the Single Euro Payments Area (SEPA), ie by European intervention. SEPA represents a single payment area in euros and all EU countries (EU) adhere to SEPA rules. The bargain dates back to the ancient times when it was a very modern way of doing business that greatly facilitated trade

* - Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju Univerziteta u Travniku

in all the countries of the time. If we look at a historically closer bargain, we meet in Italy only in the upper middle class, because only wealthy merchants and bankers could use it. Even then, the bills of exchange had the function of paying, securing and lending.

As the capitalist mode of production and modern banking developed, the use of bills of exchange becomes massive, for which reason the need for adopting international billing rules appears. Thus, the Geneva Convention on Single-Coal Minority Legislation, which dates back to 1930, on which are based all other contemporary bill of laws. The Geneva Convention obliges all States Parties to introduce it in their territory. The Convention symbolizes and represents the customary bill on bills of exchange and authorizes the Contracting States to make certain derogations in their legislation but only from certain established single rules.

UVOD

U različitim izvorima međunarodni platni promet se definira na različite načine, s tim da zapravo sve definicije ukazuju na istu suštinu. Prema primjera radi B. Matiću (2004:40), „Pojmom „platni promet s inozemstvom“ označavamo sveukupna međusobna plaćanja rezidenata dvaju različitih carinskih i valutno-monetarnih područja.“ U svojoj knjizi E. Bukovac (2004:122) „Suvremena organizacija međunarodnog poslovanja u teoriji i praksi“ o međunarodnom platnom prometu kaže: „ Pod platnim prometom treba podrazumijevati sva plaćanja i naplate pravnih i fizičkih osoba u jednoj zemlji s pravnim i fizičkim osobama iz drugih zemalja.“ Gledajući propise Europske Unije i međunarodnog poslovanja sva sredstva plaćanja kojima se obavlja platni promet s inozemstvom su konvertibilne devize i domaća valuta. Iz svega ovoga se dolazi do zaključka da će se domaća valuta stvarno rabiti samo u onoj mjeri u kojoj to bude prihvatljivo stranim partnerima (Matić 2004:40). Uvođenjem SEPA-e na područje Europske unije, plaćanja se vrše u eurima.

Iznimno u poslovanju se rabi i prijeboj potraživanja, kompenzacija, te naplata u netransferabilnoj valuti kao i naplata u efektivnom novcu. Iznimku predstavljaju i fizičke osobe kojima je dopušteno iznošenje efektivnih domaće valute i/ili strane valute u inozemstvo zbog plaćanja robe koju osobno unose u zemlju u ograničenim količinama i za vlastite potrebe. (Matić 2004:40). Prijeboj (prebijanje) potraživanja je nužan u slučaju kada inozemni partner ili njegova zemlja dođu u teškoće zbog kojih je nastupila nemogućnost naplate. Sam zakon je omogućio i to da se platni promet s nekom zemljom obavlja i na drugi način ako je s tom zemljom sklopljen platni sporazum ili neki drugi oblik ugovora s kojim se međusobnog plaćanja drugačije uređuje. (Matić 2004:40). Zakon o mjenici kao i poslovanje sa mjenicom u međunarodnim poslovima podliježe zakonima kao i vrlo striktnim pravilima poslovanja koja u slučaju kršenja mogu proizazvati mnogobrojne zastoje u poslovanju kao i neostvarivanje adekvatnih rezultata. Mjenično poslovanje nije zatsupljeno u velikoj mjeri kada je riječ o međunarodnom poslovanju ali sa druge strane opet zauzima značajno mjesto u međunarodnim transferima i poslovima.

Jedinstveno područje za plaćanja u eurima naziva se SEPA (engl. *Single Euro Payments Area*). Radi se o području na kojemu potrošači, poslovni subjekti i tijela javne vlasti mogu uplaćivati i primati plaćanja u eurima pod jednakim osnovnim uvjetima, pravima i obvezama, neovisno o njihovoj lokaciji. Sam cilj SEPA inicijative jeste uspostava jedinstvenog sistema platnog prometa. Ovo područje obuhvata 34 države: sve članice EU-a te Island, Lihtenštajn, Norvešku, Švicarsku, Monako i San Marino.

INSTRUMENTI PLAĆANJA I TRGOVINE U MEĐUNARODNOM PLATNOM PROMETU

Kada je riječ o platnom prometu treba se istaći da je riječ o uređenim odredbama deviznog režima pojedine zemlje kao i

mjerama te jasnim uputama središnjih banaka zaključenim platnim i drugim sporazumima između država. (Andrijanić 2001:374). U biti u zemljama svijeta dopušteni su svi instrumenti platnog prometa ali su ipak najčešće u upotrebi bankovne doznake, međunarodni dokumentovani akreditivi te dokumentovana naplata. Puno rjeđi instrumenti u upotrebi kada je riječ o platnom prometu su : ček.mjenica i kreditno pismo (Matić 2016: 246). Svi ovi instrumenti svim sudionicima u plaćanju daju određenu razinu sigurnosti te, u skladu s time, ima i svoju cijenu. Tako da je za sigurnu naplatu uz najniže troškove potrebno dobro poznavati posebnosti svih instrumenata platnog prometa.“ (Matić 2016:246). Da bi se što ispravnije postupilo i odabrao najbolji instrument plaćanja za našu transakciju, treba sagledati sve okolnosti vezane za transakciju. U obzir se prije svega uzima vrsta posla, te činjenica da li se radi o kupoprodaji robe, pružanju gospodarske usluge, otplati anuiteta, plaćanju avansa ili nečemu drugom. Prilikom odabira samog instrumenta plaćanja važno je znati da li je dogovoreno gotovinsko plaćanje ili plaćanje na kredit, kao i to kolika je vrijednost posla, kakva su dosadašnja iskustva u poslovanju s određenim poslovnim partnerom, kakav je bonitet inozemnog partnera, postoje li zakonska ograničenja plaćanja itd.“ (Matić 2016:246). Dakle iz svega navedenog jako je bitno da se zna koristiti odabrani instrument plaćanja shodno njegovom najboljem odgovoru na zadatu transakciju u međunarodnom poslovanju. U suštini svaka odluka o korištenju nekog od instrumenata plaćanja je individualna te je potrebno dobro poznavati instrumente plaćanja u međunarodnom platnom prometu. Kod međunarodnog poslovanja primjenjuje se međunarodni dokumentarni akreditiv. Njegovom primjenom zaštićuju se interesi objiju strana u akreditivnom poslovanju. Izvoznik je urednim otpremnicama i robnim dokumentima navedenim u akreditivu i ispunjenjem ostalih uvjeta iz akreditiva (npr. roka isporuke što se utvrđuje iz

otpremnih dokumenata i sl.) siguran da će doći do naplate izvezena roba, jer mu isplatu dokumenata osigurava banka. Kupac sa druge strane je siguran da će banka isplatiti samo one dokumente koji su u akreditivu izričito propisani, a koji mu osiguravaju pravo raspolaganja predmetom kupoprodaje,(Andrijanić 2001: 374). Međunarodni dokumentovani akreditiv je zapravo instrument plaćanja u kojemu se neka banka na zahtjev i po nalogu svoga komitenta obvezuje da će izvršiti isplatu korisniku akreditiva, ili osobi koju on imenuje, određeni novčani iznos odnosno akceptirati ili isplatiti mjenicu izdanu od korisnika. Zatim daljnja ovlaštenja ogledaju se u davanju ovlasti nekoj drugoj banci da obavi takvo plaćanje ili da akceptira mjenicu izdanu od korisnika ili će pak ovlastiti neku drugu banku da otkupi(negocira) mjenicu, uz uslov da joj se predaju ugovoreni dokumenti i udovolji svim ostalim uvjetima akreditiva.“ (Matić 2016: 246).

MJENICA U MEĐUNARODNIM PLAĆANJIMA

Kako je već objašnjeno mjenica je vrijednosni papir koji je izdan u zakonski propisanom obliku i kojime se izdavatelj obvezuje da će osobi navedenoj na mjenici ili osobi na koju ona prenese mjenicu isplatiti na mjenici navedeni iznos na dan koji je također naveden na mjenici. U tom smislu razlikuju se vlastita i trasirana mjenica.

Trasirana ili drugačije rečeno (tuđa) mjenica pisani je nalog jedne osobe (trasanta) drugoj osobi (trasatu), da isplati trećoj osobi (remitentu) ili po njegovoj naredbi, određenu svotu novca prema uvjetima označenima na samoj mjenici.

Dok vlastita (sola) mjenica predstavlja onu mjenicu kod koje se sam izdavatelj mjenice (trasant) obvezuje isplatiti određenu novčanu svotu navedenoj osobi (remitentu) ili nekome drugom po njegovoj naredbi. Kada se radi o trgovini s angloameričkim zemljama često se upotrebljava tzv. promissory note odnosno promessa. Naime radi se o posebnoj vrsti

vlastite mjenice kojom se izdavatelj (trasant) bezuvjetno obvezuje platiti korisniku ili po njegovoj naredbi ili donositelju svotu na koju glasi ovaj vrijednosni papir.

Ukoliko se radi o prodaji na kredit kupac robe izdaje promissory note u korist dobavljača, obećavajući mu bezuvjetnu isplatu određene svote, dok u kreditnim poslovima korisnik kredita putem promissory note daje isto takvo obećanje banci od koje je dobio kredit. (Matić 2016:264,265). Nadalje u međunarodnom platnom prometu mjenica se pojavljuje u akceptnom i negocijacijskom akreditivu te kao instrument osiguranja plaćanja u kreditnim poslovima. Akceptni akreditiv za razliku od negocijacijskog predstavlja vrstu akreditiva u kojemu banka ne isplaćuje korisnika akreditiva nego, po prezentaciji dogovorenih dokumenata, akceptira mjenicu koja glasi na akreditivni iznos i koju je korisnik akreditiva vukao na banku. Kada je riječ o akceptnom akreditivu korisnik, odnosno izvoznik je siguran da će u trenutku podnošenja akreditivnih dokumenata dobiti akcept na mjenici što je vuče na neku banku iz svoje zemlje. Akceptiranu mjenicu izvoznik može držati, i najčešće u poslovanju drži sve do roka dospijanja i tada je naplatiti ili je može eskontirati prije roka njezinog dospijanja. Ono što je posebno interesantno kod mjenice i poslovanja sa mjenicom jeste regres. Sama mogućnost regresa kod mjenice čini mjenicu sigurnim sredstvom plaćanja i obezbjeđenja plaćanja. Kada trasat odbije da akceptira mjenicu ili glavni mjenični dužnik ne plati po mjenici tada mjenični povjerilac može da se obrati ostalim mjeničnim dužnicima. Mjenični dužnici su u biti sva lica koja su mjenicu potpisala kao avalista (jemac), indosant (prnosilac prava iz mjenice) ili trasanti (izdavaoci mjenice). Kada mjenični dužnik isplati iznos iz mjenice tada se obraća ostalim regresnim dužnicima, te iznosu koji je isplatio dodaje kamatu koju je platio, troškove koje je imao u vezi sa regresom (Matić 2016:259,251).

Djelimično ili potpuno odbijanje akceptiranja ili djelimično ili potpuno odbijanje isplate formalni je uslov za

regres kod mjenice. Javnom ispravom tj. protestom se potvrđuje zbog neakceptiranja ili protestom zbog neisplate. Protest je dakle javna isprava izdata od strane sudskog organa i to na zahtjev imaooca mjenice ili njegovog punomoćnika, u kojoj potvrđuje da je imalac mjenice preduzeo radnje potrebe za očuvanje mjeničnih prava, sve do prezentacije mjenice na isplatu. Formalni uslov za regres je podizanje protesta. Kada protekne rok za protest zbog neisplate mjenice ili neakceptiranja, mjenice po viđenju ili na određeno vrijeme po viđenju, gubi se pravo na regres protiv indosanta, protiv trasanta i ostalih obaveznika izuzev akceptanta. Rok za protest je veoma kratak svega dva radna dana od dospelja za isplatu. Ovdje dolazi do izražaja načelo strogosti kada je zakonska primjena u pitanju.

Ukoliko akceptant dobrovoljno ne isplati mjenicu, a ne isplate je ni regresni mjenični dužnici, mjenični povjerilac može pokrenuti sudski spor radi naplate. U zakonu o mjenici propisani su i rokovi u kojima se tužba može podnijeti. Radi se o rokovima zastare prava na potraživanje. Ukoliko dužnik ne istakne prigovor zastare mjenične tužbe, na njega sud ne pazi po službenoj dužnosti. Identično važe pravila o zastari iz ZOO-a, ali su rokovi propisani Zakonom o mjenici.

ZAKLJUČAK

Kada se sagledaju većina dostupnih podataka o međunarodnom platnom prometu, može se izvesti zaključak da se pod pojmom međunarodni platni promet podrazumijevaju naplate, plaćanja i prijenosi na osnovi tekućih i kapitalnih poslova u stranim sredstvima plaćanja i u kunama između rezidenata i nerezidenata posredstvom instrumenata međunarodnog platnog prometa (bankovna doznaka, međunarodni dokumentarni akreditiv, dokumentarna naplata (inkaso poslovi), trgovačko kreditno pismo, čekovi, mjenice i bankarske garancije). Savremeno poslovanje u današnje vrijeme bilo bi nezamislivo kada bi se međunarodni platni promet obavljao

bez postojanja različitih instrumenata međunarodnog platnog prometa dostupnih svim klijentima. U pravilu se koriste svi instrumenti plaćanja u međunarodnom platnom prometu, ali ipak u praksi se najčešće koristi međunarodni dokumentarni akreditiv i bankarska garancija.

Vrijeme globalizacije dovelo je i do inicijative Europske unije za stvaranjem jedinstvenog područja plaćanja u eurima- SEPA. SEPA je danas sveprisutna u svim bankarskim sistemima poslovanja zemalja Europske unije te uređuje obavljanje međunarodnog platnog prometa. Uz SEPA-u, devizni promet u Europskim zemljama uređen je i nizom Zakona i podzakonskim propisima. Vrlo je bitno u poslovanju sa mjenicom zahtijevati jako dobro poznavanje mjeničnog prava, jer ne poznavanje može da izazove brojne nepovoljne efekte. Blanko mjenicu u koliko se koristi primjera radi u poslovnim odnosima može predstavljati veliki rizik i dovesti u pitanje načelo savjesnosti i dobrih poslovnih običaja. Prilikom izdavanja ovakve vrste mjenice, vrlo je bitno da se ugovorom kada se kreće poslovanje jasno dogovori sadržaj mjenice te da se prilikom popune koriste odredbe zakona i standardi poslovne mjenične prakse. Za sve ostale mjenice važi pravilo formalnosti i inkorporacije. Kada je riječ o mjeničnim tužbama treba imati u vidu načelo apstraktnosti mjenice, tj. da zaštita prava iz mjenice su nezavisna od osnovnog posla.

LITERATURA

- [1] Amon, F., Lulić, M., Momčinović, H., Vidović, A.: Osiguranje plaćanja; Mjenica, ček, akreditiv, zadužnica, fiducija, RRIF - Ekonomsko-pravna biblioteka, Zagreb, 2002.
- [2] Andrijanić, I.: Vanjska trgovina, Mikrorad d.o.o., Zagreb, 2001.
- [3] Bukovac, E.: Suvremena organizacija međunarodnog poslovanja u teoriji i praksi, Adamić, Rijeka, 2004.
- [4] Matić, B.: Međunarodno poslovanje-institucije, pravila, strategije, Sveučilište

u Zagrebu, Ekonomski fakultet, 2016.

- [5] Matić, B.: Vanjsko trgovinsko poslovanje, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, 2004.
- [6] SEP-a osnovni podaci : <http://www.sepa.hr/sepa-opcenito/>